

Colombianskt fadersuppror mot García Márquez

| av Inger Enkvist

I Colombia håller en ny, framgångsrik generation författare på att ta över efter nationalmonumentet Gabriel García Márquez. Både stil och politisk grundhållning har förändrats mycket sedan magisk realism och Fidel Castro-dyrkan var tidens lösen.

VISSA LÄNDER LIGGER i medieskugga, och ett sådant land är för närvarande Colombia. På grund av en historia med våld och kidnappningar är det få utlänningar som besöker landet. Ändå menar colombianer att det finns positiva tecken, att en återhämtning är på väg och att Colombia håller på att återta sin plats som nav mellan Mexiko i norr och Argentina och Chile i söder. Huvudstaden Bogotá kallades länge "Sydamerikas Aten", och Colombia hade en väl utvecklad förlagsverksamhet, som dock drabbats av landets allmänna svårigheter. Eftersom Argentina på senare år haft ännu större ekonomiska svårigheter än Colombia, har colombianerna kunnat hävda sig allt bättre på den latinamerikanska bokmarknaden, där de främst konkurrerar med Mexiko och just Argentina. Exporten av böcker till övriga Latinamerika stiger och bokmässan i Bogotá är en stor regional kulturell tilldragelse. Etableringen av dotterbolag till spanska förlag har bidragit till uppgången.

Nu är det inte bara själva bokframställningen som är på uppgång utan det talas också om en ny colombiansk litterär "boom", det namn som använts för att beteckna storhetstiden för latinamerikansk litteratur på 1960- och 70-talen. Den litterära världen har upptäckt den nya generation författare som håller på att ta över efter Gabriel García Márquez, som i Colombia närmast uppfattas som ett nationalmonument.

Juan José Hoyos har skrivit en nostalgisk skildring av hur det var att vara ung de första åren av 1960-talet, *Tuyo es mi corazón* (ung. Ditt är mitt hjärta). Tiden verkar stå stilla, pojkar sitter och hänger på en frisersalong, och när de hälsar på en flicka sitter mamman med

i rummet under samtalet. Boleromusik omnämns ständigt och sångtexter citeras, vilket ger en romantisk ton åt skildringen, fast detta inte motsvaras av huvudpersonernas egna erfarenheter, som mest handlar om fotboll och öl. De drömmer dock gärna om den "gudomliga" Ann-Margret, som bekant en svensk filmstjärneexport till Hollywood. Politiskt och kriminellt våld finns i bakgrunden utan att dock sättas in i något sammanhang. Hoyos återger det vardagliga, triviala, men lyckas inte riktigt förvandla materialet till spännande läsning.

En helt annan typ av roman är Rosario Tijeras (ung. Rosario Sax) av Jorge Franco. I ramberättelsen sitter en ung man och väntar på sjukhus under en natt, medan huvudpersonen Rosario kämpar för sitt liv efter att ha beskjutits. Han är förälskad i den undflyende, vackra men våldsamma Rosario, som kommer från fattigkvarteren i Medellín. Rosario är en "sicaria", en yrkesmördare, men också samtidigt tilldragande och mystisk. Med ingredienserna våld, död, ungdom och skönhet är berättelsen starkt romantiskt, samtidigt som berättarperspektivet ligger nära huvudpersonerna och det ges få förklaringar av social eller psykologisk art. Språket i dialogerna är fyllt med svordomar och slanguttryck, och i innehåll och stil påminner romanen om actionfilmer. Bokens starka sida är den genomfört hårdkokta stilen. Rosario Tijeras är redan en storsäljare, översatt till flera språk och på väg att bli film.

Fernando Vallejo är en etablerad författare, bosatt i Mexiko, och *Mi hermano el alcalde* (ung. Min bror borgmästaren) är något som skulle kunna kallas en slapstickkomedi där humorn bygger på att systematiskt koppla ihop sexualitet och politik. Berättelsen kretsar

FOTO: Thérèse B.

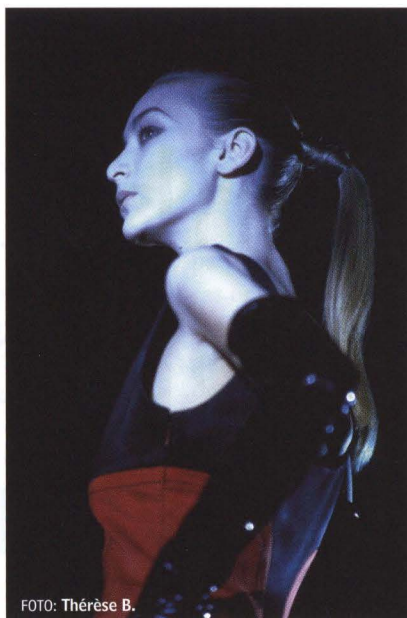

FOTO: Thérèse B.

Nya motivkretsar i den colombianska litteraturen.

kring en yngre man som får för sig att ställa upp i ett borgmästarval i en liten by långt från huvudorten Medellín och som engagerar släkt och vänner för att bli vald. Författaren driver med allt och alla, och demokrati, kyrka, utbildning, sjukvård, familj, allt är humbug. Väljarna äter familjen ur huset, alla bestjäl alla, alla ljuger för alla, och inget är det som det verkar vara. Allt colombianskt framställs som korrumperat, och kyrkan är det speciella hatobjektet. Språket är personligt, fyllt med lokala uttryck, och uppenbarligen siktar författaren på en internationell publik, eftersom han vävt in ordförklaringar. Bokens filosofi är rent nihilistisk, men stilen är driven, och läsaren får mer än ett gott skratt.

En liknande bakgrund finns också i *Al diablo la mal-dita primavera* (ung. Åt helvete med den djävla våren) (2003) skriven av en ung advokat, Alonso Sánchez Baute (Valledupar 1965). Romanen skildrar homosexuella innejgrupper i Bogotá, och förutom lokalfärgen skulle romanen kunna vara skriven i vilken storstad som helst. Huvudpersonen är en "drag queen" som huvudsakligen tänker på smink, kläder, amerikansk film och latinamerikansk romantisk musik. Romanen innehåller framför allt miljöskildring, språket är fullt av lokala uttryck, och också i det här fallet kan man tala om en nihilistisk grundinställning.

Den mest uppmärksammade romanen just nu i Colombia är utan tvekan Laura Restrepos *Delirio* (ung. Galenskap) som fått det prestigefyllda spanska Alfaguarapriset för år 2004. Restrepo (Bogotá 1950) har tidigare givit ut flera romaner men lyckas inte riktigt i det här fallet. En överklassflicka drabbas av psykiska problem, därav romanens namn, och i bakgrunden finns en förljugen familj, en sambo som lämnat sin familj, en vän med vilken hon tidigare haft ett förhållanden, en abort, en musikintresserad tysk farfar, en knarkhärva, ett maffiahot och mycket mer. Helt olika berättelser återges parallellt utan att någon större förtätning äger rum. Det

är inte riktigt klart vad juryn belönat om det inte är författarinnans tidigare engagemang i latinamerikanska gerillorörelser. I de intervjuer Restrepo givit sedan hon fått priset brukar hon också tala mer om politik än litteratur. Reklamaterialet till boken bygger på entusiastiska rekommendationer av den portugisiska nobelpristagaren José Saramago, känd för sina politiska ställningstaganden och medlem i Alfaguaras jury. Detta till trots rör det sig knappast om en politisk roman utan bara om en osammanhängande sådan, och sammanhang saknas alltså också mellan bokens innehåll och dess lansering.

Hur kan man sammanfatta den här nya generationens romaner? Den ovan nämnde Jorge Franco, intervjuad exempelvis i den colombianska tidskriften *Cambio* 12 april 2004, menar att hans generations författare inte är lika experimentell som den tidigare "boomen", utan helt enkelt berättar historier, samt att de inte tror på något vare sig i politik, filosofi eller religion. De teman som behandlas i de här beskrivna romanerna skulle kunna ha förekommit i många länder, men kanske just vägran att sätta tilltro till något eller någon är speciellt typisk för ett land som Colombia. Flera av författarna är drivna stilister, och uppenbarligen är det på modet att skriva med stark lokalfärg. Innehållet är "globalt", men stilen "lokal".

Álvaro Mutis (Bogotá 1923) är en av Colombias mest kända författare i den äldre generationen och skriver romaner, poesi och essäer. Den essäsamling som nu säljs av honom visar bredden i hans allmänbildning. Han har intresserat sig inte bara för spanskspråkig litteratur utan också för östeuropeisk, fransk, engelsk, amerikansk och brasiliansk. I essäerna kritiserar han sina landsmän för deras ytliga sentimentalism, Svenska akademien för att den inte gav Borges nobelpris och USA för att tro att landet ska kunna vara en moralisk referens, när just deras underhållningsindustri "korrumperar de unga över hela

världen". Mutis är nära vän till den ungefär jämnåriga Gabriel García Márquez (Aracataca 1928). Det kan nämnas att nästan alla de nämnda författarna i sina texter väver in någon anspelning på García Márquez verk.

Gabo y Fidel. El paisaje de una amistad. (ung. Gabo och Fidel. Kring en vänskap) från 2004, handlar just om García Márquez. Det rör sig om en längre essäbok skriven av två personer knutna till universitetet i Granada, Spanien, Ángel Esteban och Stéphanie Panichelli. De har under många år läst allt skrivet av och kring García Márquez (Gabo för vännerna) och intervjuat personer som träffat honom under olika epoker av hans liv. Bland andra nämner de Artur Lundkvist och Pierre Schori. Den gåta de försöker lösa är hur García Márquez kan stödja Fidel Castro oavsett vilka åtgärder denne vidtar. Boken är intressant inte bara för sitt innehåll utan lika mycket för sin stil. Språket flyter lätt, tonen är vänligt humoristisk och inte fördömande, även om det som sägs är negativt för García Márquez. Detta är en bok som både de som beundrar García Márquez litterära verk och de som kritiserar honom som offentlig person kan uppskatta. Många läsare torde tillhöra båda kategorierna.

Författarna går först igenom García Márquez uppträdande i samband med Padillafallet 1971. Grupper av intellektuella vädjade i två offentliga utprop/brev till Castro att inte fängsla personer för deras åsikter. Brevet väckte stor uppmärksamhet och kom att utgöra den första sprickan ibland författarna i "boomen". Vid detta tillfälle höll sig García Márquez undan i månader för att inte behöva ta ställning. Carpentier, kubansk ambassadör, vågade inte träffa de andra författarna. Cortázar led svåra kval, eftersom han alltid tidigare stött Kuba. Vargas Llosa och García Márquez var mycket nära vänner fram till den här tidpunkten, men deras vägar börjar här

skiljas åt. Forskarna går igenom flera av de mer spektakulära inslagen i kubansk politik som att Castro sände soldater till Angola, avrättade ett par högt uppsatta militärer för knarksmuggling under oklara omständigheter och blåste upp fallet med Elián, den kubanske pojke vars mor omkom i havet utanför Florida, när de båda försökte fly till USA. Det senaste exemplet är från våren 2003 då Castro under Irakkriget intensivaste skede passer på att fängsla ytterligare ett antal oppositionella. García Márquez har inte deltagit i protesterna mot Castro utan tvärt om ryckt ut till hans försvar gång på gång.

De båda forskarna har kommit fram till att förklaringen i första hand är psykologisk. De personer som känner "Gabo" menar att han är berusad av sin egen framgång och av möjligheten att vistas i maktens närhet. Han kommer från mycket enkla förhållanden och hade inga stadiga inkomster förrän han var över fyrtio år och Hundra år av ensamhet blev en framgång. Vägen till dagens unika situation har gått via nobelpriset 1982, och forskarna nämner i förbifarten som ett allmänt känt faktum att akademien vid val av pristagare tar både litterära och politiska hänsyn. De konstaterar också att från och med den här tiden umgås García Márquez sällan med författare och intellektuella men däremot ofta med politiker. Samtidigt antyder forskarna att Fidel Castro är mycket ensam, att han behövt en ny förtrogen sedan Che Guevara först gick en annan väg än Fidel och sedan dödades.

Om nu "Gabo" är så beundrad i Colombia, borde väl inte den här boken vara så populär? Kan förklaringen vara att läsarna rycks med av tonen och främst tar till sig historien om den colombianske fattigpojken? García Márquez kommer från en landsända med tropiskt klimat som inte är känd för sin kulturella nivå, men han har ändå lyckats komma upp sig i världen. Kanske representerar han en framgångsdröm likt vissa fotbollsspelare och salsamusiker? Kanske vissa av hans landsmän är lika okritiskt beundrande inför honom som han själv inför Fidel Castro?

Säkert är att de främsta lite yngre företrädarna för latinamerikansk litteratur idag söker sig andra vägar än författarna från boomen. De beundrar den tidigare generationen men vill varken förknippas med magisk realism, med ett entydigt politiskt engagemang eller med ett tvång att använda en experimentell berättarteknik. De hävdar sin rätt att vara universella mer än typiskt "latinamerikanska". Som en av författarna i Palabras de América (ung. Ord från Amerika) från 2004 säger kämpar han för att frigöra sig från etiketten "latinamerikansk författare" för att bli bara "författare".

Inger Enkvist (Inger.Enkvist@rom.lu.se) är professor i spanska vid Lunds universitet.

Esteban, Ángel – Panichelli, Stéphanie. Gabo y Fidel. El paisaje de una amistad. Madrid, Espasa, 2004. (324 s)

Franco, Jorge. Rosario Tijeras. Bogotá, Seix Barral, 2004. (Första utgåva 1999) (211 s)

Hoyos, Juan José. Tuyo es mi corazón. Medellín, Universidad de Antioquia, 2000. (Första utgåvan 1995) (554 s)

Mutis, Álvaro. De lecturas y algo del mundo Bogotá, Seix Barral, 1999. (268 sidor)

Palabras de América. Barcelona, Seix Barral, 2004. (238 s)

Restrepo, Laura. Delirio. Bogotá, Alfaguara, 2004. (342 s)

Sánchez Baute, Alonso. Al diablo la maldita primavera. Bogotá, Alfaguara, 2003. (255 s)

Vallejo, Fernando. Mi hermano el alcalde. Bogotá, Alfaguara, 2004. (172 s)